

PULA IMVULA

GROWING FOOD • PEOPLE • PROSPERITY

BALEMIRUI BA TSHEDISA go feta dijo tse ba di umang fela

BALEMIRUI BA BA SIAMENG BA UMA DIJO TRSE DI SIAMENG KA BONTSINTSI MME TOTA LE DILO TSE DINGWE TSE DI LENG BOTLHOKWA TSE DINTSI. BALEMIRUI BA TLHOKOMELA MMU, BA SOMARELA METSI LE DIPHOLOGOLO MME E BILE KE BATLHOKOMEDI BA DITSATLHOLEGO.

Balemirui ba dira thata mo bophelong ba baagi. Ke tsamaile gagolo mme ke kopane le balemirui ba bantsi go tloga ke dira ke le mongwe wa setlhophsa Lenaneo la Tlhabololo ya Balemirui la Grain SA. Selo se le sengwe se se ikgorometseng go tswelwela mo go nna ke jaaka go le marakalase go bona fa balemirui ka bantsi ba dira mo dithulaganyong tsa boagisani mo

Jenny Mathews, Mokwadi wa Pula Imvula. Romela e meile go jennymathews@grainsa.co.za

ba nnang, ba a busetsa, ba a tsholetsa, ba a thusa ... mme ka bophara ba tsholetsa pharologanyo e ba e tlisetsang mo maphelong a ba bangwe.

Ga go na motho yo a leng setlhake – mme ba se mpoletse gore ba dirisa bolemirui go bona madi fela. Neo go boagisani ya balemirui

MAFOKO A GA...

Derek Mathews

SETLHOPHA SA PULA IMVULA SE NE SE TLOTLA LE MODULASETILO YO MONTSHWA YO A TLHOPHILWENG WA GRAIN SA, DEREK MATHEWS. RE MMODITSE GORE KE ENG A AKANYA GORE BALEMIRUI BA TSHWANETSE GO IKOPANTSHA LE DITHULAGANYO TSA BOLEMIRUI JAAKA GRAIN SA. O ARABILE KA GO RE: 'JAANONG, GO GAISA GA PELE, GO BOTLHOKWA THATA GO SE FELANA NNA LELOKO LA THULAGANYO, MME GAPE GO ITLHAKANTSHA LE DITIRAGALO TSA GRAIN SA!

La ntlha, ntumelele phatlha e go leboga balemirui botlhe ba Grain SA ba ba tlhomileng tumelo ya bona mo go nna go nna Modulasetilo o montshwa wa bona mabapi le Ramodisa Monaisa le Richard Krige ba ba leng bathusa-modulasetilo. Ke lebeletse pele ka boitumelo go nako ya ka ya go dira ke le modulasetilo mme tota le ditlhaselo tsotlhe tse re tlaa kopanang natso ka nako e. Re phela mo dinakong tse 'sele'. Nako e dipolitiki di tlhakatlhakanang e bile di tshwanetseng go elwa tlhoko. Oketsa ditlaselo tse ka go kopantsha bothata bo bo tlisitsweng ke mogare wa korona – go botoka fela go betwa ke mowa fa re akanya mathata a. Mme le gale ... balemirui ke baungwi ba dijo, re tshwanetse go tswelabela ka letsatsi le letsatsi re dira tiro ya rona – ka gore re itse gore ke se se tlhokegang go phela.

Bontsi ba rona ga ba kgone go tloga mo tirong – ka gore mo tirong ke mo re salang. Jalo, re tshwanetse go dira ka bogotlhe ba rona go tswelabela maphelo a ba malapa a rona mme tota le a badiredi ba rona ka go ba sireletsa jaaka re ka kgona. Ka medumo e mentsi e e utlwagalang mabapi le mogare o, ela tlhoko ka go tsenelela tsotlhe tse mmuso o re kopang go di dira mme tswelabela ka go dumela go dirisa melao jaaka re kopiwa gore re nne ba ba rarabolang bothata e seng ba ba leng bothata.

Gape re simolola go tsena setlha se sentshwa sa thobo mme re leboga setlha sa selemo se se neng se siame tota le maikaelelo a go bona thobo e e siameng tota. Grain SA e tla ela tlhoko ka kelotlhoko kgono ya go tswelabela le kgono ya go bona poelo e e lekaneng jaaka re tswelabela go dirisa balemirui. Ke itse gore go thata go balemi ba rona go tswelabela dikgwebu tsa bona fa tlhotlha ya ditokelelo e le kwa godimodimo jalo mme tlhotlha e ba e amogelang fa ba rekisa kumo ya bona e le tlase jaaka e ntse. Fa re ka se kgone go tshwarela go kgona go phela ka go jwala dijwalwa, re tshwanetse go simolola go dira sengwe ka go farologana.

Tsweetswee, tlhomamisa, Grain SA e teng go go tshegetsja jaaka e ka kgona. Re kgona go rarabolola mathata a re a itseng fela. Mme jalo, ke rona botlhe ba ba tshwanetseng go itsese Grain SA mabapi le ditlhaselo tsa rona. Lesego ka setlha sa go roba. Maikaelelo a me ke gore le amogela maungo a tiro ya lona ka setlha se. ■

Balemirui ba tshedisa go feta...

ba rona e ka simolola ka go aga dikereke le dikolo, go go baakanya masaka le meraka, go tshegetsja ditlhophha tsa go tshameka bolo e bile molemirui yo mongwe kwa botlhaba ba Foreisitata o rulganatse setlhophha sa mabole go naya baswa sengwe sa go lebelela pele ka mefebelelo a beke. Balemirui ba dira ka thata mo boagisani ba bona.

BATLHOKOMEDI BA LEFATSHE

Go nna motlhokomedi wa lefatshe ke go nna modisa. Ntlha ya go simolola mo molemirui a ka kgonang go fetola dilo ke mo lefatsheng. Balemirui ba na le boikarabelo ba go dirisa metswedi ya lefatshe e ba e tshotseng, ke kelotlhoko le ka botlhale. Go dirisa sengwe ka mokgwa wa go tshedisa go raya gore ditiragalo tsa mo lefatsheng di tlaa tswelabela go ba ba re latelang. E le seka, go tlaa nna bobelotshetlha, bogagaru le boitseeo go tlosa bophelo mo mmung mme go sa busetswe sepe. Ke go re go tlhokomela mmu gore ba ba re latelang ba kgone go tswelabela go uma dijo ka dingwagangwaga tse di latelang.

Ga go na molemirui yo a kgonang yo a ka tswelelang go jwala dijwalwa ngwaga le ngwaga a se tseye ditoko tsa mmu mme a dirisa monontsha ka tshupetso ya ditoko tse, a jwala dijwalwa tse di sireletsang mmu kgotsa a dirisa thefosano ya dijwalwa go oketsa kgono le boitekanelo ba mebu ya gagwe. Balemoruitota ba tlhokomela lefatshe gompieno le ka moso. Ka tlwaelo ga ba bakgwebi fela gompieno, mme ke balebeledipele ba ka moso. Re batshodi ba lefatshe mme re tshwanetse go batla mekgwa go tlhabolola ba bangwe ba boagisani, tota baswa ba ba tlaa nnang batshodi ba lefatshe kwa pele, go ela tlhoko tikologo ya bona.

BOLEMIRUI BO KGONA GO TLHOTLHELETSA BOITSHOLELO BA LEGAE

Balemirui ba naya marekisetso dijo, tlhale le mafura; mme gape ba rulaganya tiro go badiredi ba mo dipolaseng le ba ba thapiwang go dira ditiro tse di tlhokiwang ba gape ba dirisang madi a ba a amogelang go reka mme ba tlhotlheletsa tswelabela go boitsholelo ba legae.

Ke dumela gore re tshwanetse go bona koketso ya palo ya ditlhophha tsa baagisani ba ba dirisang balemirui tse di kgonang go ithokomela. Ke go re mongwe le mongwe yo a ka bonang kgaolo ya naga e a ka e dirisang o tshwanetse go simolola go uma sengwe se se ka jewang ke ba lelapa la gagwe mme e bile le go rekisa kgaolo ya kumo e e sa dirisiweng mo lelapeng go bona poelo. Botlhe re tshwanetse go medisa merogo ya setlha go jesa ba malapa a rona. Go swabisa go bona gore maemo a bokana ba poelo e e ka bonwang e ntse e fokotsega mo tatelanong ya thekiso ya mefuta e mengwe ya kumo ya balemirui mme ntlha e e dire gore balemirui ba bangwe ba tlogele go jwala dijwalwa.

Ba bangwe ba re ba reka litara ya mašwi ka tlhotlha e e kwa tlase go feta e ba ka e dirisang go e uma fa ba rua kgomo, go e tlhokomela, go e naya dijo le go e gama ka letsatsi le letsatsi. Gape go thata go dumela gore go tšhipi go feta go reka nama ya dikgogo tse di romelwang teng go feta tse di ruiwang mo gae. Fa nama ya kgogo eo e ka bo e rekiwa mo gae, dijo di ka bo di rekiwa mo balemirui ba rona mme ditiro tse di ka bong di le teng di ka bo di niwa batho ba rona. Indaseteri ya dikgogo mabapi le tshegetso ya Grain SA, di ntse di dumisa mafoko ka ntlha e nako e telele mme re tshepa gore phethogo ya mofuta mongwe e tlaa dirwa mabapi le ntlha e ka bonako.

Re tlhoka go rulaganya dithulaganyo tsa boagisani tse di tshelang tse balemirui bo di tshedising. Go ka kgonegwa fela fa dithomeloteng tse di tlhotlha e e kwa tlase di sa gaisani le kumo ya balemirui ba selegae. Re tlhoka go bona bolegae ba Aforikaborwa bo bo tletseng

ka balemirui ba ba laolang mme re tlhoka go tsweweletsa kgono ya go bona dijo tse di siameng tse di leng kotlo e e tshwanetseng batho ba rona e bile di ungwa mo gae. Dijo tsa mo gae di tshwara diranta le disente go dirisiwa mo gae.

Bolemirui ga se tiragalo ya bolemiruikgwebo fela, gape ke ntlha ya go kgonisa phethogo ka ntlha ya kotlo mo magaeng a baagisani ba rona. Grain SA e dumela gore bokana ba polase ga bo re sepe – re thusa mongwe le mongwe yo a nang kgaolo ya naga e a ka e dirisang mme a batla go amogela kitso mabapi le go lema dijwalwa ka tshwanno. Re solofela go thusa balemirui go bona thobo ka bokana bo bo ka kgone-gwang mo heketareng e nngwe le e nngwe ya lefatshe la rona. Ga go na lebaka lepe la gore molemirui yo a dirisang kgaolo ya naga e nnye a sa kgone go uma bokana bo bo lakaneng ka ditono ka heketara le ba ba dirisang diheketara tse dintsi – ditiragalo di tshwanetse go dirisiwa ka tshwanno le ka nako e e tshwanetseng fela.

BAEMEDI BA BOLEMIRUI

Moemedi ke mmampodi, motho yo o buang mme e bile yo o salang morago bonnete le tshiamo. Go na le balemirui ba bantsi ba ba dumelang gore ba tseetswe, mme ga ba na lentswe. Mme jalo go bothokwa gore molemirui mongwe le mongwe a ikopantshe le thulaganyo ya bolemirui jaaka Grain SA. Fa a dira jalo o tshwanetse go bua le balaodi ba ba leng mo thulaganyong mabapi le mabaka a a leng kgathalesego go bona.

Ke tiro ya Grain SA go netefatsa gore go nne lekgetlo go balemi ba tlhaka go kgona. Go dira jalo ba tshwanetse lebelela maemo a ditokelelo, lebelela maemo a bosa, tlhomamisa dipatlisiso le tlhabololo mme gape lebelela malwetse le disenyi tse di ka senyang dijwalwa. Gape ba tlhola ba buisana le mmuso mabapi le melawana e ba tlhokang go e fetola kgotsa e ba tlhokang go tlhomang sešwa. Fa wena o le molemirui o sa buisane le moemedi wa gago mabapi le dikgang tse di leng bothokwa go wena, o tlaa itse jang go go emela nokeng mabapi le dikgang tse? Ke kgakgamatswa ke ntlha ya gore ke eng balemirui ba sa supe ngongorego ka go dumisa mafoko mabapi le go rua dikolobe le dikgogo mo gae go rulaganya kutlwano ya go di rua ka go bona poelo e e lekaneng? Kopa se o se batlang. Fa dilo di sa siame, tsena mo ditiragalong tse di ka di baakanang. O tshwanetse go nna mongwe yo a rarabololang mathata mme netefatsa gore bolemirui bo nne kgaolo ya ditiragalo e e tlhotlheletsang batho go tokafatsa maphelo a bona kwa magaeng.

John Donne o kile e re, *‘Ga go na motho yo a leng setlhake se se emeng ka bosona; motho mongwe le mongwe ke kgaolo e le nngwe ya lefatshe, kgaolo ya bogolo...’* Bobotlhe ba rona bo a kgomana mme re na le maikarabelo go baagisani ba rona. Ka re le balemirui re supiwana go dira ka thata tiro e e bothwa ya go uma dijo – jaanong go gaisa maloba. Ka tlhaselo e e maswe e e tlisitsweng ke mogare wa Covid-19 kgotsa mogare

Kumo ya mo gae e tlhotlheletsa ekonomi ya mo gae.

wa korona, go nnile bonnete gore tiro ya rona ya uma dijo tse di re phedisang mo gae e bothokwa jang. Balemirui, re tlhoka go emela thulaganyo ya ekonomi ya go uma dijo mo gae e e netefatsang go re bontsha poelo e e lekaneng fa re jwala dijwalwa tse di jewang ke batho mme gape le fa re tsaya karolo mabapi le tatelano ya thekiso le theko ya kumo ya bolemirui. Ka go lekana ga go a siama go re Aforikaborwa e uma dijo tse di lekane-tseng batho ba yona botlhe (mo go diregang) – re tshwanetse go dumisa mafoko, go kgotlhella gore go bonwe ditharabololo go netefatsa gore dijo di kgone go rekwa ka tlhotlhwa e e rileng ke botlhe, tota le ba ba leng kobodikhutswane. Molemirui ke motho a le mongwe, mme ba ba jang maungo a tiro ya gagwe ke ba bantsi. ■

WORDS OF WISDOM

A clear vision, backed by definite plans, gives you a tremendous feeling of confidence and personal power.

~ BRIAN TRACY

Tsweledisa mokgwa wa bolaodi o o lekalekaneng

MO MOTSELETSELE O WA DIATHIKELE, RE LEBELELA KA KELOTLHOKO BOLAODI BA POLASE. GO BUSETSA – DIKGAOLO TSE DI FAROLOGANENG TSA GO LAOLA POLASE KE GO UMA, GO REKA, GO REKISA, MADI, TSA-MAISO (KANTORO), BATHO, KAMANO, DITHOTO LE LERUO MME TOTA LE BOLAODI KA BOPHARA JAAKA BOITE-KANELOTIRONG LE PABALESEGO.

Marius Greyling, Mokwadi wa Pula Imvula. Romela emeile go mariusg@mcgacc.co.za

Le fa dikgaolo tse di supywa ka bongwe le bongwe, di kgokaganwe mme fa o ntse o laola (togomaano, go rulaganya, go dirisa mme/kgotsa go laola ka bophara) kgaolo e le nngwe e tlaa nna e laola kgaolo e nngwe kgotsa tse dingwe. Jaaka, fa o ntse o laola kgaolo ya go uma o tlaa fitlhela o ntse o laola kgaolo ya madi, e e leng kgatelelo ya athikele e.

Go nna molemirui yo o kgonang o tshwanetse go bona poelo ya madi o ntse o dirisa bolemirui nako e telele ka mokgwa wa go dirisa bolemirui ka go tswelela. Ke go re, ka bokhutswane, tlhokomela tikologo le metswedi e mengwe ya tlhologo e mo o dirisang bolemirui ka go dirisa mekgwa ya bolemirui ba tshomarelo. Mekgwa ya bolemirui ba tshomarelo ke ntlha e go buiwang ka yona gantsi jaanong mo diathikeleng tse dintsi tse di kwawang. Gakologelwa, poelo e raya gore ditshenyegelo tsa gago tsotlhe (le tse o di dirisang go phela) di tshwanetse go nna tlase ga tseno ya madi ka ngwaga wa kgebo kgotsa poelo = tseno - tshenyegelo. Tlhotlha e supywa e le e bofeletsweng, e e tsamaisang le e e umisang. Ka tlwaelo kelotlhoko gagolo ke go fokotsa tlhotlha ya ditokelelo fa tlhotlha ya tsamaiso le e e bofeletsweng e sa elwe tlhoko ka go lekana.

Mo diathikeleng tsa pele, re ne re rerisana ka mekgwa le ditsela tsa go oketsa tseno mme le go fokotsa tshenyegelo go kgona go bona poleo ka go lekana. Mme go na le selekanyo sa go fokotsa ditshenyegelo, tota tsa ditokelelo. Ka go lebelela go tswa mo maemong a ditšhelete o ka fokotsa tlhotlha ya ditokelelo go kgona go bona poelo, mme o ka goroga mo ntlheng e mo bokana ba thobo e o ka e bonang bo simolola go fokotsega. Go tloga mo maemong a go uma le go laola, o ka oketsa ditokelelo tse o di dirisang, ka koketso ya tlhotlha go oketsa bokana ba kumo e o ka e bonang, mme gape o ka goroga mo ntlheng e mo koketso ya bokana ba thobo e o ka e bonang e sa tshwanele koketso ya tlhotlha ya ditokelelo. Ditshupetsotiragalo tse pedi tse di rurifaditswe ke ditlhotlhomiso mme di ka dirisiwa mo mefuteng yotlhe ya bolemirui. Maemo a a supywa ke segoro sa go uma (Tshwantsho ya 1).

Go rulaganya segoro sa go uma se se ntseng jalo go tlhokiwa dipego tse di tshwanetseng. Ka ntlha ya A go dirisiwa ditokelelo tse di sa lekaneng mme jalo bokana ba thobo ga bo lekane, mme go bonwa tatlhego. Ka ntlha ya C go dirisiwa ditokelelo tse di fetang bokana bo bo

tlhokiwang ka koketso ya bokana ba thobo bo bo bonwang bo bo sa lekaneng go tshwanela koketso ya tlhotlha e e dirisiwang go oketsa bokana ba kumo e e bonwang. Jalo, mo gare ga dintlha tse pedi tse go na le ntlha e mo o tlaa bonang poelo e e lekaneng – ntlha ya B. Go batla go bona bokana ba thobo bo bo lekaneng mabapi le bontsintsi ba poelo e e ka bonwang ga se tiragalo e e tshwanetseng. Tiragalo e – bontsintsi ba kumo e e ka bonwang – ka dinako tsotlhe go tlaa tsamaelana le ntlha e le nngwe kgotsa go feta ya bokoa, jaaka go senyega ga mmu, metsi kgotsa mafulo mme go ka se dirisiwe ka go tswelela ka nako e telele.

Tsela e balemirui ba e tsayang ka tlwaelo ke ya go leka go toka-fatsa mokgwa wa go dirisa bolemirui go phala jaaka go dirilwe ka ngogola go kgona go oketsa poelo ka, e le sekao, go bona koketso ya tlhotlha e e ka bonwang fa go rekisiwa kumo. Ka maswabi, balemirui ke baamogedi-tlhotlha. Le gale, ka go oketsa bokana ba thobo mo kgaolong ya go uma ya kumo ya gago le go oketsa boleng ba kumo ya gago o ka kgona go bona koketso ya tlhotlha e o ka e bonang.

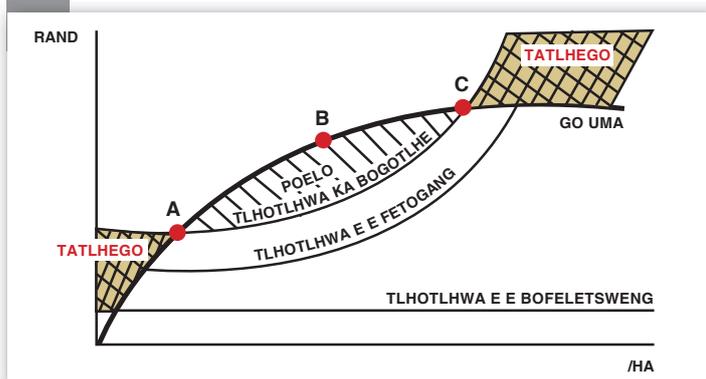
Tlhotlhomiso e e rulagantsweng ke Hughes le Von Broembsen jaaka e supilwe mo *Farmer's Weekly* ya 22 Tlhakole 2019 mabapi le bokana ba tswelelo ya tlhotlha fa go unywa maungotšarara jaaka dinamune go tloga mo di ungwang go fitlha mo di rekisetwang badirisi go netefatsa gore bokana le boleng ba kumo bo tsamaelana le bokana ba poelo e e bonwang mo polaseng ebile go gaisa gagolo ntlha e nngwe le e nngwe e e amanang le bokana ba poelo e e ka bonwang mo polaseng. Ka ntlha e nnye ya go fosa, mongwe a ka tsaya gore go ka tshwanela mefuta yotlhe ya bolemirui. Dintlha tse pedi ka bobedi di ka laolwa ke molemirui mme di tlhomamisa kgono kgotsa go fosa ga kgwebo ya bolemirui. Go ya le kumo ya gago, oketsa bokana ba kumo ya gago mme o tlaa bona koketso ya tuelo godimo ga tlhotlha e o ka e bonang. Bonnete ba dintlha tse go molemirui ke go se tshwenyega gagolo mabapi le bokana ba tlhotlha e e bonwang mme bogolo go leka go tokafatsa bolaodi ba go uma ba gagwe.

Bonatlha ba kgono ya go uma ke ntlha e e botlhokwa ya go bona poelo. Ka gore molemirui o na le kgono ya go laola ntlha e go gaisa dintlha tsa tlhotlha ya tsamaiso le tlhotlha ya go rekisa, e tshwanetse go tswelela go nna ntlha ya kelotlhoko. Balemirui jalo ba tshwanetse go tswelela go leka thata go oketsa kgono ya go oketsa poelo ka go oketsa bonatlha ba kgono ya go uma – bokana ba thobo, boleng le go tshepega go neela. Mme, gape leka thata go fokotsa tlhotlha ya ditshenyegelo jaaka re supile mo diathikeleng tsa pele.

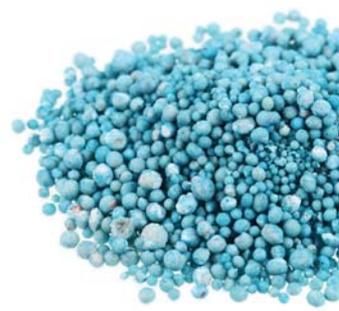
Se lebele, ka le le balemirui le tshameka motshameko wa ditšhelete mme dintlha tsotlhe tsa saense di ka se thuse sepe fa di sa dirisiwe ka tshwanno. Ditlamorago tsa bolaodi ba tiriso ya ditšhelete ka dinako tsotlhe di tshwanetse go thatafatswa ke ditshwetsho tse di siameng tsa tirisoditšhelete. Dikgaolo tsotlhe tsa bolaodi di gokaganwe mme tsotlhe di na le thotloetso mabapi le go bona poelo e lekaneng. Fa o ka ela tlhoko go feta bolaodi ba ditšhelete go ka nna bokoa go bolaodi ba go uma mme le go boela. Fa o ka ela tlhoko go feta bolaodi ba go uma ba gago go ka nna bokoa go bolaodi ba ditšhelete (poelo) ba gago.

Thuto – tsweledisa tiragalo e e lekalekaneng mabapi le bolaodi ba dikgaolo tse di farologaneng tsa bolaodi ba kgwebo ya gago – nna molaodi wa kgwebo. ■

1 Segoro sa go uma se supa ditema tse pedi.

Go athhola lenaneo la gago la tiriso ya MONONTSHA morago ga go bona thobo e e lekaneng

SETLHA SA 2019 GO 2020 SA GO JWALA DIJWALWA TSE DI KA REKISIWANG SE FAROLOGANA LE DITLHA TSA PELE KA NTLHA YA GORE MO DIKGAOLONG TSE DINGWE KA GORE GO NE GO BONWA NAKO YA KOMELELO GO JWALWA GO NE GO KGONGWA FELA MORAGO GA NAKO E E RILENG MME GO NE GO SA KGONWE GO JWALWA KA NAKO E E TSHWANETSENG. DIKGAOLO TSE DINGWE DI BONE PULA JAAKA GO LE KA TLWAELO KA NAKO E E RILENG MME BALEMIRUI BA NE BA KGONA JWALA DIJWALWA TSA BONE TSOTLHE KA NAKO EO GO KGONA GO BONA THOBO E E LEKANENG.

Go latelana ga go na ga pula ka nako ya go mela ga dimela go tlaa tlisa thobo ka bontsi ka bogare kgotsa mo gongwe go feta ga mmidi, disoya, disonobolomo le dijwalwa tsa mefuta e mengwe. Mafulo a a jwetsweng le majwang ba tefe a tlaa naya mafulo le peo go feta ka bontsi.

Mo dikgaolong tse dingwe go ne go kgonegwa go jwala fela ka dikgwedi tsa Ngwanatsele le Sedimonthole. Le fa jwalwa tse di ne di bonagala go nna le kgono e e maemogodimo ka dikgwedi tsa Tlhakole le Mopitlwe tsa 2020 kumo e e tlaa bonwang e tlaa lemogwa e sa lekane ka ntlha ya bothlokwa ba dikagolo tsa bothitho tse di tlhokiwang. Bokana ba thobo gape bo tlaa gogelelwa tlase ke dinako tse ditelele tsa maruru tse di neng di bonwa mo dikgaolong tse ka nako ya go tlatsa le go nontsha tlhaka mo diakong.

KATLHOLO YA LENANEO LA GAGO LA TIRISO YA MONONTSHA LE BOKANA BA THOBO E E BONWENG

Morago ga pharologano ya nako e pula e neleng mo dikgaolong tse di farologaneng mme le dinako tsa komelelo mo dingwageng tse tlhano tse di fetileng balemirui gantsi ba ne ba fokotsa bokana ba monontsha o ba neng ba tshwanetse go bo dirisa go bona thobo ka go lekana. Go fokotsa diphatsa tsa tiriso ya madi go uma tlhaka mme mo dingwageng tsa mo pula e nang ka go lekana go ka tlisa go se lekane ga kotlo e e tlhokiwang go naya thobo ka go lekana. Bothlokwa ba naiterajene ka nako ya go jwala mme gape le go elela ga kotlo mo mmung go ka bonalwa ka dikgwedi tsa Tlhakole le Mopitlwe tsa 2020. Bothlokwa ba sebaole mabapi le naiterajene bo ka bonalwa fa matlhare a simolola go bonala a fetoga go boaserolwane pele ga go gola ga semela.

Lenaneo la go nontsha mmu mo tshimong e nngwe le e nngwe mabapi le mofuta wa dijwalwa tse di jwetsweng mo tshimong eo le tshwanetse go atholwa gape ka kelotlhoko morago ga go roba ka ngwaga wa 2020.

Fa o kgona go bona thobo e kgolo go feta e o e tlwaetseng ka ngwaga o maitemogelo a supile gore mo mofuteng e mengwe ya mebu, o tlaa lemoga phokotso ya maemo a go nona ga mmu ka ntlha ya bontsi ba kotlo e ntsi e e tlaa tseiwng ka setlha se se latelang. Mo masimong a mangwe mmidi wa kgono ya bogare o ka naya ditono tse pedi kgotsa go feta go gaisa bokana bo bo kwa godimo bo bo bonweng kwa ntle ga tlwaelo.

DITSHUPETSO TSA GO KAYA THARABOLOLO

Balemirui ba ba kgonang ba tlaa bonang ka kelotlhoko go mela le go gola ga dimela go tloga go jwalwa go fitlhelela go gola ga tsona.

Ditshupetso tsa bothlokwa ba mefuta mengwe ya kotlo tse o ka di bonang mo dimeleng tsa gago tsa mmidi di khutswafaditswe jaaka go latela.

Fosoforo

Botala bo bo fifalang bo bo sa tlwaelagang ba matlhare kgotsa mmala o o ka yang go bophepole wa matlhare mo dimeleng tse dintshwa le

E kwadilwe ke morolatiro

bokhutswane gare ga malokololo e bile le dikutu tse ditshesane le phokotso ya go medisa diako.

Naiterajene

Go setlhafala ga matlhare le dimela tse di sa goleng ka tshwannano, kgotsa go kgokgophala ga dimela, go supiwa pele mo matlhareng a magolo ka sesupetso sa V mabapi le ditshikagare tsa matlhare a mangwe a magolo. Go ne go bonala gantsi mo masimong a mmidi ka setlha se. Dimela ka diako tse tlhano di tlositse tse dingwe mme tsa sala ka diako tse pedi kgotsa tse tharo tse di sa lekaneng. Ipotse lebaka!

Sebaole

Bothlokwa ba sebaole bo tlisa matlhare a botala bo bo tshadibalang kgotsa dimela tse diserolwane tse di sa goleng ka tshwannano. Le fa go tlhakatlhakangwa botoka fela le bothlokwa ba naiterajene bothlokwa ba sebaole bo supa pele mo matlhareng maswa mabapi le bothlokwa ba naiterajene bo bo supang pele mo matlhareng a magolo.

Potasiamo

Go supa mo matlhareng a magolo ka boaserolwane le go swa ga merato ya matlhare.

Go tlhagiswa gore o lebelele diteko tsa mmu tsa masimo a gago tsa pele mme o di tshwantshe le dikatlanegiso tsa tiriso ya monontsha go bona thobo e e lekaneng mabapi le bokana ba monontsha o o dirisitsweng ka nako ya go jwala kgotsa monontshathoko o o loke-tsweng le bokana ba thobo e e bonweng ya nnete.

Go tlhagiswa gagolo gore o lekalekantshe maemo a bokana ba sebaole mme o dirise lenaneo la tiriso ya monontsha o o nang kopantsho ya naiterajene le sebaole mo masimong a gago.

Se se kgalhang ngwaga o ke gore ka dinako tse dintsi kopantsho e e rileng ya bolaodi ba dijwalwa, monontsha, kgono ya mmu, maemo a mmu, thefosano ya dijwalwa ya pele, mefuta ya dijwalwa tse di dirisitsweng le dintlha tse dingwe tse di siameng di tlaa kopana go go supetsa gore ke eng se se ka nngang tshupetsonnetse ya bokana ba thobo ya mmidi e e ka bonwang mo masimong a a rileng.

Mo seemong se se siameng maemo a pH a tshwanetse go baakangwa ka maemo a sediko sa kalsiamo go magenesiamose se se siameng mme le maemo a fosofate godimo ga dikgaolo tse 25 mo milioneng. Diteko tsa mmu tsa pele di tshwanetse go tshwantshwa le tse di tlaa tseiwng ka kgwedi ya Phatwe mo ngwageng o mme di tshwatshiwe ka bokana ba kotlo e e dirisitsweng le bokana ba kumo e e bonweng. Dintlha tse di ka bonwa mo bukeng ya *'Fertilizer Handbook' (ISBN 0-909071-86-1)*, e e supilweng mo diathikeleng tse dingwe.

Fa o bone ngwaga o o siameng mabapi le ditšhelete go ka nna mofuta go bokamoso go lokela kalaka mo masimong a mangwe a gago ga go tlhokegwa mme le go baakanya maemo a fosofate fa a le tlase go feta.

BOKHUTLO

Dirisa dipego tsa gago le tse o di boneng fa o ntse o jwala dijwalwa mabapi le bothlokwa ba kotlo le go nona ga mmu go tokafatsa go nona ga mmu go ya pele gore o bone bokana ba thobo bo bo lekaneng. ■

GO AGELELA – tlhamalatsa dikakanyo tsa gago mabapi le mosola wa teng

GO AGELELA GO SETSE GO DIRISIWA NAKO E TELELE KA MEKGWA E E FAROLOGANENG LE GO DIRA DITIRO TSE DI FAROLOGANENG. PELE GA GO GOROGA YA TERATA BATHO BA NE BA AGA MABOTA, MAGORA, MME LE KA GO DIRISA DIKOTA, TOTA LE KA GO EPA MESELE. MANNO A DIKGOSI A NE A DIKOLOGWA KE MANGOPE LE MESELE GO THIBELA TSE BA NENG BA SA BATLE GORE DI NTSENE.

Go ya morago ka ditso, go ne go ntse go na le botlhokwa go agelela tse di leng tsa gago go supa melerwane, go sireletsa dijwalwa le manno gore o se kgone go tsenwa go utswa le go senya mme gape le go laola diruiwa gore di fule mo batho ba supang. Go sa ntse jalo gompiano ka mabaka a rileng. Mekgwa le tse di dirisiwang di fetogile, mme re sa tlhotlheletswa ke dintlha tse di tshwanang go agelela.

DIDIRISIWA LE MEKGWA

Ka dinako tsa segompiano re dirisa terata le tshipi go egelela ka di le dirisiwa tse di sa tureng ebile go botoka go di reka mme gape di kgona go dirisiwa ka bonako go agelela. Bontsi ba balemirui ba agelela melerwane ya se ba se agelelang ka go dirisa diterata tse di ka nnang tse thataro ka dipale le ditropore tsa tshipi go di tshhegetsa.

Mo ditlhofing tsa dikampa go dirisiwa dikota kgotsa dipale tse di kgaraga go nna tshedi e mo go gogelwang diterata. Balemirui gape ba kgaoganya polase ya bona ka go agelela dikampa ka go dirisa diterata tse nne kgotsa tse tlhano go laola diruiwa le go sireletsa dijwalwa. Mo dipolaseng tse dingwe tsa go dirisa naga go fulwa go agelelwa ka go dirisa motlhakase go laola go fula ga mafulo; go dirwa ka go dirisa terata e le nngwe fela e e tshubiwang ka motlakase. Mo dipolaseng mo go ruiwang dinku le tsa mefuta e mengwe ya diruiwa tse dinnye go agelelwa ka go dirisa bonnox kgotsa sefoterata kwa ntle ga diterata fela gore go thibelwa dibatana jaaka bophokojwe.

TIRISO

Go agelela ka mo teng ga polase gagolo go dirwa go laola diruiwa le go di thibela gore di se tsene mo masimong. Go fudisa go feta ke bothata bo bogolo mo Aforikaborwa mme ka go laola bokana ba go fulwa molemirui o kgona go leseletsa dikgaolo tse dingwe tsa polase go bolokiwa gore di dirisiwe ka nako e fa go tlhokegwa. Ka go agelela dikgaolo tse balemirui gape ba kgona go laola mafulo a bona go kgona go boloka majwang gore a dirisiwe ka dikgwedi tsa mariga.

Ka maemo a go jwala dijwalwa balemirui ka tlwaelo ba agelela masimo go ganetsa diruiwa gore di se senye dijwalwa. Tota dikgomo di ka senya thata fa di ka tsena mo masimong a mmidi ka di roba dimela e bile di a di gataka jaaka di tswelela mo tshimong. Go tlišetsa tatlhego e kgolo e e bonwang ka nako ya thobo. Go botlhokwa gagolo go tlhola o sekaseka maemo a dikagelelo tse ka tshimologo ya nako ya go lema mme le go netefatsa gore di tlhokomelwa ka kelotlhoko go thibela tshenyego e kgolo.

Gavin Mathews, Selekanyo sa Bachelor sa bolaodi ba tikologo.
Romela emeile go gavmat@gmail.com

Kwa magaeng a lefatshe la Aforikaborwa go agelela go ka nna sengwe se se thata tota go laolwa ka go se na dikagelelo dip emo dikgaolong tse. Gantsi, fa go agelelwa kgaolo ya naga, dikgaolo tsa kagelelo di a utswa kgo-tsa kagelelo e a sengwa. Ntlha e e ka tlišetsa maswabi mme go sala go le tlhaselo e kgolo go balemirui ba ba dirisang bolemirui mo dikgaolong tse.

Balemirui ba dirisa kgono ya bona go jwala dijwalwa tse di siameng mme fa nako ya go roba e fitlha dikgomo di simolola go tsena mo masimong go di senya. Se rona re se fitlhetseng fa ke ne ke dira ke le moeteledipele kwa magaeng a KwaZulu-Natal ke gore balemirui ba simolola go roba mmidi wa bona pele ga nako pele o omile ka tshwannano go leka go fosa tshenyego ya dikgomo. Ka go dira jalo ba bona bothata bo bongwe ba go bola le go tlhaselwa ke mokobo ga mmidi mme ba fitlhela tatlhego ya boima e kgolo ya tlhaka. Ke tlhaselo e kgolo, mme e ka fengwa, ke fitlhetseng gore fa balemirui ba ikana go kgona ga ditokelelo di naya maungo ka nako ya thobo.

TLHOTLHWA YA KAGELELO

Ka o le molemirui o tshwanetse go lekalekantsha thotlhwana ya go agelela go ya le mosola o o ka nnang teng fa o agelela. Go agelela kagelelo a ntshwa go ka ja madi a mantsi. Kagelelo e e leng dimetara tse 1 000 kgotsa kilometara e le 1 ka terata ya mebitlwa e ntshwa e ka nna go feta R10 000. Go ka tshosa ka gore tokelelo e jaanong e eme mo nageng e sa sireletswa. Le gale, go na le mekgwa ya go fokotsa tlhotlhwana o ntse o sireletsa dijwalwa tsa gago. O ka dirisa terata le dipale tse di setseng di dirisitswe; o ka ithemela diteropore le dipale mo sekgweng. Ga go tlhokege gore go nne ntle; go tshwanetse go dire tiro ya go thibela diruiwa.

Fa o tsaya matsapa go agelela kgaolo e e leng ya gago go supa molelwane go dikologa dijwalwa tsa gago, o tlaa bona pelo ka nako ya thobo. Fa mmidi wa gago o omile ka tshwannano o tlaa nna boima ka tshwannano, bothata ba gore o bole kgotsa o tlhaselwe ke mokobo bo a fokotsega, mme wena o tlaa kgona go dirisa disalela tsa gago gore di fulwe ke diruiwa tsa gago morago ga thobo.

Ga go na kagelelo e e kgonang ka dinako tsotlhe ka go nna 100%. Re setse re tsamaisa tsela e telele ya tswelolepele ya didirisiwa tse re ka di dirisang fa re agelela, le gale dilo tsotlhe di sa tlhoka kelotlhoko le tlhokomelo. Selo sengwe le sengwe se se tlhokomelwang se tlaa tswelela go dira ka tshwannano. Taya matsapa mme dirisa nako go tlhokomela dijwalwa tsa gago, baakanya dikagelelo gore o bone poelelo ka nako ya thobo. Tokelelo e nnye e ka sireletsa tokelelo e kgolo e e leng dijwalwa tse di mo mmung. ■

Go solofelwa thobo ya mmidi e kgolo

SETLHA SA 2019 SE NE SE LE SA KGATELELO GO BATHO BA BOLEMIRUI, KA LEUBA LE LE NENG LE TLHASELA DIKGAOLO TSE DINTSI MME LE NE LE FOKOTSA KGONO YA GO UMA TLHAKA. SETLHA SE SENTSHWA SE SIMOLOTSE KA LESEDI LE LE PHATSIMANG KA DIJWALWA TSE DI LENG MO KGAOLONG YA BOPHIRIMA YA LEFATSHE LA RONA DI LE TSE DI SIAMENG TOTA, MME TSA MO KGAOLONG YA BOTLHABA DI SIAME MO GONGWE KA TSE DI SA SIAMENG MO GO TSE DINGWE, DIKGAOLO TSE DINGWE DI NE DI TLHASETSWE KE LEUBA MME MOO LE FOKODITSE BOKANA BA THABO GAGOLO.

Go ya le pego ya Setlhophsa sa go lekalekantsha bokana ba thobo, bokana ba thobo ya mmidi e ka nna ditono ka dimilione tse di ka nnang 14,809, mo go gaisang tekotekantsho ya pele ya ditono ka dimilione tse 14,560 ka 1,71%, ka kgono e e ke nnang 5,67 t/ha.

Koketso e kgolo e solofelwa go bonwa mo dikgaolong tsa Bokonebophirima, Foreisetata le Mpumalanga, mo 83% ya thobo ya mmidi e solofelwang go nna teng.

Mo tebelelopele ya bokana ba kumo e e ka bonwang, mmidi o mosweu o ka nna ditono ka dimilione tse di ka nnang 8,523 ka kgono e e leng 5,27 t/ha, mme o mosetlha o ka nna ditono ka dimilione tse di ka nnang 6,286 ka kgono e e leng 6,32 t/ha. Go kopantsha go nna koketso e e leng 31% ya go uma fa o bapiswa le bokana ba setlha se se fetileng. Koketso e kgolo e solofelwa go bonwa mo dikgaolong tsa Bokonebophirima, Foreisetata le Mpumalanga, mo 83% ya thobo ya mmidi e solofelwang go nna teng.

1 Neelo le topo ya mmidi.

	2019/2020	2020/2021
Neelo	Ditono	Ditono
Thoto ya go simolola	2 663 086	1 082 643
Tse di foloswang ke baumi	10 761 000	14 229 350
Dithomeloteng	545 000	80 000
Tse di foloswang pele ga nako	15 057	0
Tse di salang	22 000	24 000
Neelo ka bogolthe	14 006 143	15 415 993
Topo		
Topo mo gae	11 178 500	11 464 000
Dithomelontle	1 745 000	2 560 000
• Diphetolo	355 000	350 000
• Mmidi	1 390 000	2 210 000
Topo yotlhe	12 923 500	14 024 000
Thoto e e salang (30 Moranang)	1 082 643	1 391 993

Motswedi: Grain SA, NAMC, 2020
*Sefiwa jaaka se ntse ka 31 Mopitlwe 2020

Ikageng Maluleke, Raitsholelo wa Bolemi, Grain SA. Romela emeile go Ikageng@grainsa.co.za

Barulaganyi

GRAIN SA: PRETORIA

PO Box 74087
Lynnwood Ridge
0040
■ 08600 47246
■ www.grainsa.co.za

MORULAGANYI WA PHATLALATSO

Liana Stroebel
■ 084 264 1422 ■ Kantor: 012 943 8252
■ liana@grainsa.co.za

MOGATISANIMMOGO

INFOWORKS
Johan Smit ■ Ingrid Bailey ■ Marisa Fourie
■ 018 468 2716 ■ johan@infoworks.biz

Lenaneo la Tlhabololo ya Balemirui ya Bathaka ya Afrikaborwa

MOKOPANYI WA TLHABOLOLO

Johan Kriel
Foreisetata (Ladybrand)
■ 079 497 4294 ■ johank@grainsa.co.za
■ Kantor: 012 943 8283

Jerry Mthombothi

Mpumalanga (Mbombela)
■ 084 604 0549 ■ jerry@grainsa.co.za
■ Kantor: 012 943 8289 ■ Smangaliso Zimbili

Jurie Mentz

Mpumalanga/KwaZulu-Natal (Louwsburg)
■ 082 354 5749 ■ jurie@grainsa.co.za
■ Kantor: 012 943 8218

Graeme Engelbrecht

KwaZulu-Natal (Dundee)
■ 082 650 9315 ■ graeme@grainsa.co.za
■ Kantor: 012 943 8287 ■ Nkosinathi Mazibuko

Luke Collier

Kapabothhaba (Kokstad)
■ 083 730 9408 ■ luke@grainsa.co.za
■ Kantor: 012 943 8280 ■ Luthando Diko

Liana Stroebel

Kapabophirima (Paarl)
■ 084 264 1422 ■ liana@grainsa.co.za
■ Kantor: 012 943 8252 ■ Hailey Ehrenreich

Du Toit van der Westhuizen

North West (Lichtenburg)
■ 082 877 6749 ■ dutoit@grainsa.co.za
■ Kantor: 012 943 8290 ■ Lebo Mogatlanyane

Cwayita Mpotyi

Mthatha
■ 078 187 2752 ■ umthata@grainsa.co.za
■ Kantor: 012 943 8277

PULA/IMVULA E TENG KA DIPUO TSE DI LATELANG:

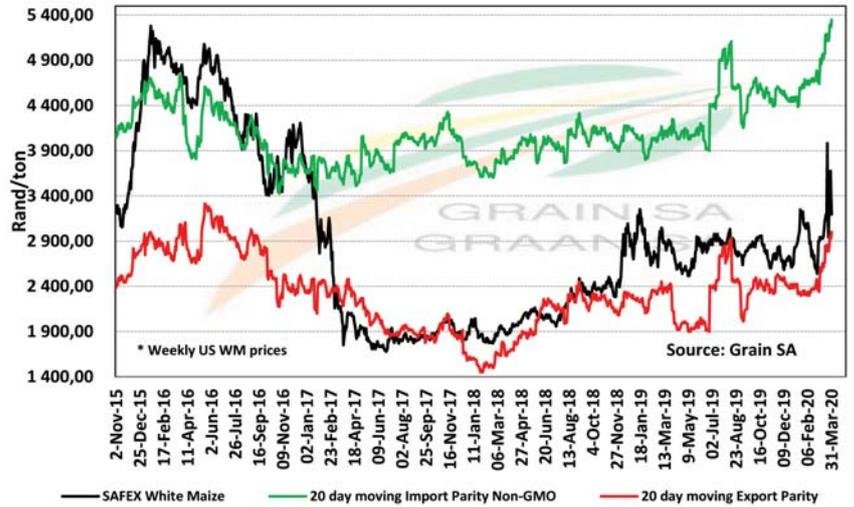
Setswana, Seesemane, Sesotho, Sezulu le Sethosa.

Articles written by independent writers are the views of the writers and not that of Grain SA.

Go solofelwa thobo...

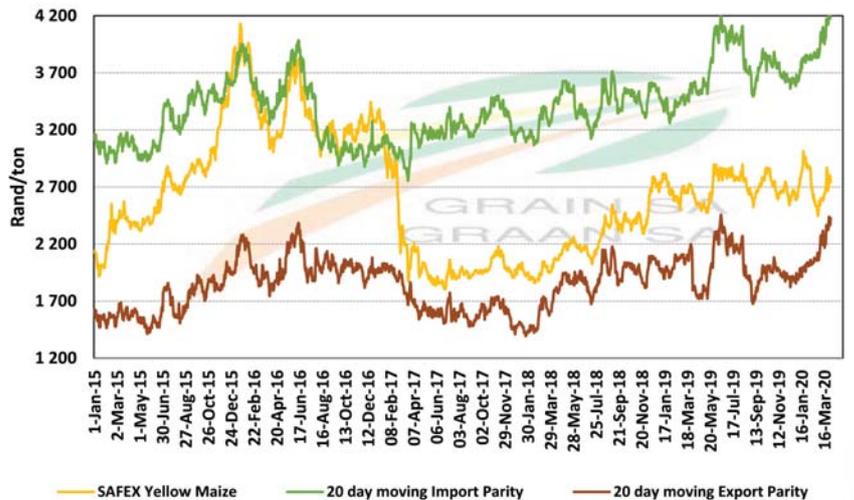
1

Tlhotlwa ya mmidi o mosweu wa USA fa o foloswa mo Randfontein.

2

Tlhotlwa ya mmidi o mosetlha wa USA fa o foloswa mo Randfontein.

NEELO LE TOPO

Lenaneo la 1 le supa neelo le topo ya mmidi, thoto ya go simolola ya 2020/2021 e le tlase ka 60% fa e bapisiwa le ya setlha se se fetileng, gagolo ka gore bokana ba thobo ka 2019 e ne e le tlase go ya le leuba la ngwaga oo. Topo ya mo gae e solofelwa go nna ditono tse di ka nnang 11 178 500, mo go kopantshweng le mmidi o o fetotsweng go jewa ke batho, o o jewang ke diruiwa le o o silwang, mabapi le tekatekono ya go goga le go tlhoka.

Go kopantsha le topo ka bogotlhe go na le kgaolo ya thomelontle ya ditono tse 350 000 tsa o o fetolang mme le ditono tse di leng 2 210 000 tsa tiriso yotlhe tse di solofelwang go romelwa ntle ka setlha sa

2020/2021 sa go rekisa. Ka mafelelo a setlha sa 2020/2021 thoto ya o o bolokiwang e solofelwa go nna ditono tse 1 391 993, ka bogare ba bokana ba go fetolwa bo bo ka nnang ditono tse 938 875 ka kgedi, mo go ka dirisiwang mo lefatsheng le rona kgwedi e le nngwe le kgaologare ya kgwedi.

TLHOTLWA YA MMIDI

Tlhotlwa ya mmidi jaaka e supiwana mo Tshupetso ya 1 le Tshupetso ya 2 e tswelela jaaka go ne go solofelwa, ka mmidi o mosweu mabapi le o mosetlha mo mae-mong a tekatekano; go supa maikaelelo a thobo e e lekaneng mo lefatsheng la rona, jalo go lekana go jewa le go romelwa ntle. ■